

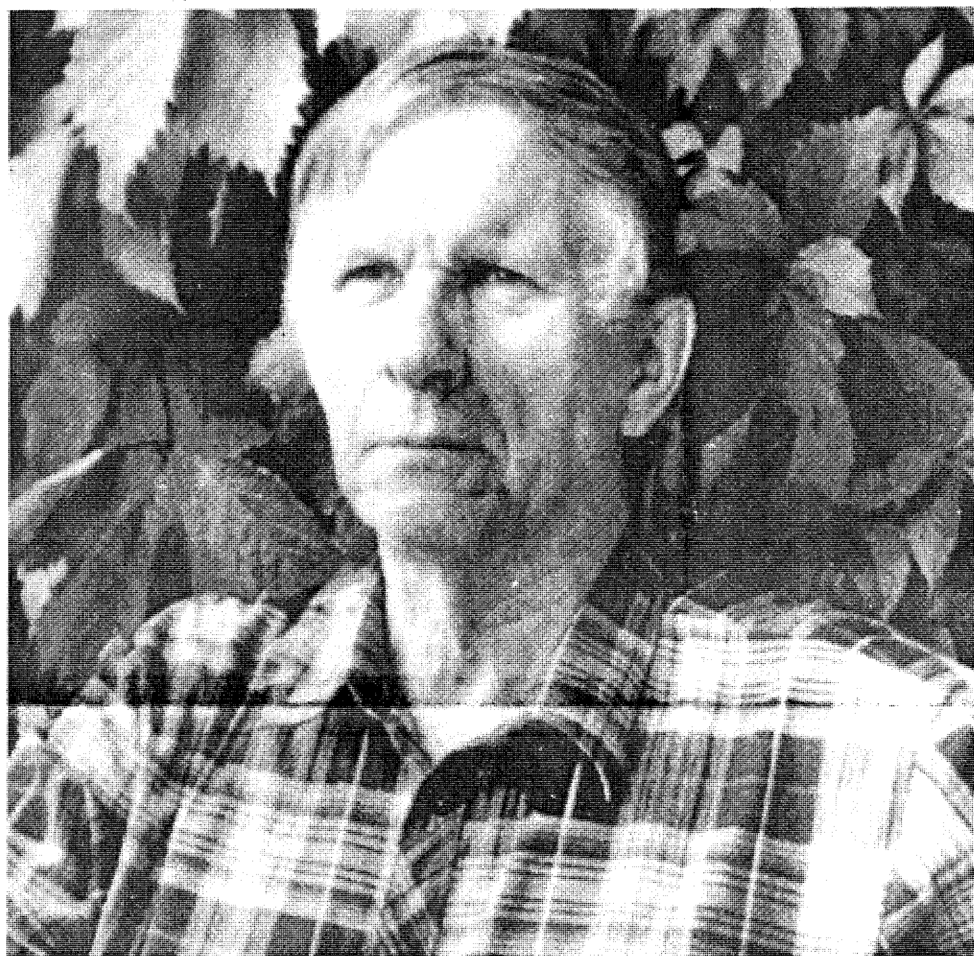
Наша слова

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года № 23 (610) 25 ЧЭРВЕНЯ 2003 г.

Не стала Васіля Быкава

22 чэрвеня ў гадавіну пачатку вайны не стала ветэрана-франтавіка, Народнага пісьменніка Беларусі, Героя сацыялістычнай працы, аднаго з заснавальнікаў Беларускага народнага фронту "Адраджэньне", Грамадзяніна і Патрыёта **Васіля Быкава.**

Васіль Уладзіміравіч усяго на тры дні пераажыў сваё 79-годдзе. Зусім нядаўна ён вярнуўся з Прагі, як бы прадчуваючы блізкае развітанне з гэтым светам і маючы жаданне зрабіць гэта на роднай зямлі.

У Беларусі пісьменнік заўсёды быў больш, чым проста творца. Васіль Быкаў, дзякуючы свайму таленту і сваёй грамадзянскай мужнасці стаў не толькі сапраўдным народным пісьменнікам, ён стаў сумленнем беларускай нацыі.

Сакратарыят Таварыства беларускай мовы выказвае спачуванне ўсяму беларускаму народу, родным і блізкім вялікага Пісьменніка і Грамадзяніна.

Хай суцяшэннем усім нам будзе тое, што вялікі сын Беларусі ляжа ў зямлю незалежнай краіны, для якой ён і пражыў сваё няпростае, але такое плённае жыццё.

Сакратарыят ТБМ.

19 жніўня ў Старых Дарогах адбылося ўрачыстае святкаванне 79-х угодкаў Васіля Быкава. Кульмінацыяй урачыстасці стала адкрыццё прыжыццёвага памятнага знака на гонар грамадзянскага і творчага вычыну Васіля Быкава.

Аднак, мабыць, самім лёсам было наканавана, каб гэты памятны знак стаў і першым помнікам слаўнаму сыну Беларускай зямлі.

Васіль Быкаў заслужыў помнік пры жыцці. Пры жыцці гэты помнік і быў пастаўлены, хай сабе толькі на тры дні, але пры жыцці.

Візітная картка Беларусі

Візітнай карткай Беларусі стаў Нацыянальны атлас (на здымку). Над яго стварэннем працаваў з 1999 года аўтарскі калектыў больш чым за 200 навукоўцаў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, НДІ і ВНУ, прадстаўнікі розных міністэрстваў.

Атлас складаецца з 19 раздзелаў, якія даюць максімальна цэласнае ўяўленне пра тэрыторыю, прыроду, насельніцтва, эканоміку, экалогію. Гісторыю і культуру нашай дзяржавы. Вага новага выдання – 8 кілаграмаў. Гэта ўражвае.

Нацыянальны атлас выдадзены спецыялізаваным прадпрыемствам "Белкартаграфія" накладам дзве тысячы экзэмпляраў.

Фота Віктара Талочкі, БелТА.

Дзяржстандарт зрабіў першы крок, каб ураўняць правы беларускамоўных і рускамоўных спажыўцоў

12 чэрвеня 2003 года на пасяджэнні навукова-тэхнічнай камісіі Дзяржстандарту быў зацверджаны новы стандарт Беларусі СТБ "Тавары нехарчовыя. Агульныя патрабаванні. Інфармацыя для спажыўца", у якім замацавана палажэнне аб тым, што інфармацыя пра тавар даводзіцца да спажыўца на беларускай і рускай мовах. Чальцам камісіі Дзяржстандарту ўдалося зламаць стэрэатып, што ў краіне, дзе дзве дзяржаўныя мовы, не абавязкова жорстка рэгламентаваць выкарыстанне абедзвюх моваў падчас афармлення тавараў. Таварыству беларускай мовы ўдалося пераканаць прадстаўнікоў Дзяржстандарту, што, пакідаючы выбар мовы афармлення тавараў за таваравытворцам (а ў праекце планавалася запісаць, што інфармацыя да спажыўца даводзіцца на ***беларускай і (альбо) рускай мове***), назіраецца поўнае ігнараванне інтарэсаў беларускамоўных спажыўцоў, якіх па выніках перапісу насельніцтва 3 млн. 670 тыс. чалавек. На маю думку, такое рашэнне камісіі стала магчымым, дзякуючы подпісам грамадзян пад патрабаваннем абавязаць вытворцаў выкарыстоўваць дзяржаўную беларускую мову ў афармленні тавараў. Мяркую, што такая ўзважаная і па-сапраўднаму дзяржаўная пазіцыя Дзяржстандарту паспрыяе ўсталяванню рэальнага дзвюхмоўя на спажывецкім рынку.

На жаль, у другім стандарце СТБ "Тавары харчовыя. Агульныя патрабаванні. Інфармацыя для спажыўца", які быў прыняты раней, выкарыстанне беларускай мовы пры афармленні тавараў застаецца неабавязковым. Спадзяюся, што Дзяржстандарт унясе змены і ў гэты дакумент. Каб наблізіць гэты час, Таварыства беларускай мовы сабрала некалькі тысячаў подпісаў грамадзян пад патрабаваннем выкарыстання беларускай мовы таваравытворцамі. Дадамо, што падпісныя бланкі працягваюць паступаць з розных куткоў Беларусі.

Намеснік старшыні ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" Сяргей Кручкоў.
13 чэрвеня 2003 г.

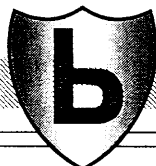
Беларуская мова- ТБМ наша будучыня

Ахвяраванні на ТБМ

1. Шкірманкоў Фелікс–5000 р., Слаўгарад
2. Юрась з Менску – 5000 р.
3. Жучкова Наталля – 1000 р., Менск
4. Пятро Гуд – 20000 р.
5. Сп. Кажаневіч -- 30 дол., Англія
6. Чэчат Алесь – 10000 р.
7. Антон Фурс – 5000 р., Паставы
8. Нікалаюк Алена – 20000 р., Менск
9. Наведвальнікі пакою Максіма Багдановіча ў Севастопалі – 25 грыўн.

Просім Вашыя ахвяраванні дасылаць на адрас: вул. Румянцава 13, г. Менск, 220005, альбо пералічыць на разліковы рахунак ТБМ № 3015212330014 у Менскай гардырэкцыі ААТ Белбізнесбанка код 764 праз любое аддзяленне ашчадбанка Беларусбанк (камісійны збор пры гэтым не бярэцца).

Як спявалі, так і гулялі...

Мне даўно карцела напісаць што-кольвек пра футбол і наогул пра дух нашага спорту. Аднак не ставала таго апошняга імпульса, таго штуршка, калі больш маўчаць нельга, немагчыма. І от такой нагоды сталася футбольная сустрэча зборнай Беларусі з зборнай Аўстрыі. Вынікі гэтай сустрэчы вядомыя: пяць-нуль на карысць Аўстрыі. Такой паразы не чакаў ніхто. Але ці такая яна ўжо нечаканая?

Згадайма ўверцюру гульні... Гучаць дзяржаўныя гімны дзвюх краінаў: Беларусі і Аўстрыі. Ці заўважылі вы, як розна рэагавалі на свае гімны футбалісты? Аўстрыйская каманда фанаграму гімна сваёй краіны слухала душой і сэрцам, кожным жэстам, кожнай сваёй жылкаю: лучна, паяднана, знітаваная адзін з адным ланцужком сваіх рук. Дый шмат хто з іх спяваў родны гімн. А крайнія ў гэтым ланцужку слухалі гімн сваёй краіны з прытуленай да сэрца рукою. А вось поза футбалістаў з Беларусі пры гучанні нашага дзяржаўнага гімна... Усе, без выключэння, стаялі, як слупы. Ніхто з іх нават губамі не мыльнуў. Нават невядома: ведаюць яны той гімн ці не. Адным словам, гімн сам па сабе, а футбалісты самі сабе. Дык і нядзіва, што яны гэтак і гулялі... "А дзе няма мовы, там няма і галавы", - любіў некалі казаць вядомы наш мовазнаўца Хведар Янкоўскі. Спартыўныя каментатары шмат разважалі пра паразу футбалістаў з Беларусі, шукалі прычыну іх паразы: і саромелі іх, - маўляў, пасля такой гульні сорамна на вуліцы паказацца, заклікалі да патрыятызму, да ўсведамлення, што яны не проста гуляюць, а змагаюцца за гонар сваёй краіны. А от гэтага гонару, як мне падаецца, у футбалістаў з Беларусі якраз і няма. Дый скуль яму ўзяцца, калі пераважная большасць нашага грамадства жыве і надалей хоча жыць на адных матэрыяльных паняццях, без ведання народных традыцый, без павагі да мовы тытульнай нацыі, яе культуры...

Спартыўныя каментатары спрабавалі разгадаць прычыну інфантыльнасці футбалістаў з Беларусі; казалі, што гэтак далей не можа быць, што нешта трэба рабіць. Але што – ніхто не ведае. Адны выказваліся, што трэба Малафеева мяняць – вычарпаў свае рэсурсы, іншыя, што трэба футбалістам даць добры наганяй!.. А, можа, ім не наганяй трэба, а варта нейк далучыць іх да духоўнага жыцця Беларусі. Наладзіць ім, скажам, сустрэчы з нашымі гісторыкамі, паэтамі, спевакамі... Можа яны змогуць натхніць нашых футбалістаў, дапамогуць зразумець, што такое Радзіма, што значыць змагацца за яе гонар! Далібог гэта не зашкодзіла б!

Засмуціў футбольны рэпартаж не толькі безініцыятыўнай гульнёй, але і поўным ігнараваннем каментатарамі нашай роднай мовы. То адкуль жа тады брацца таму патрыятызму, да якога клікалі каментатары футбалістаў амаль не ўсе два таймы? А яно ж, роднае, - аснова ўсялякага патрыятызму. Футбол – гульня творчая. Яна тады цікавая, калі каманда ведае для чаго гуляе, увя імя чаго. Тады нават прагуляны матч не так балюча ўспрымаецца.

... Калісь казалі: "Кутузаў прыехаў біць французаў!" А футбаліст Кутузаў з беларускай рэчаіснасці, паводле слоў каментатара, пачуваў сябе на полі, як пешаход..." Трапна гэта прыкмечана. Дачаснікаў на Беларусі вельмі шмат. Нямала іх і сярод футбалістаў. Таму і поспехі беларусаў ва ўсім сціплыя. У футболе таксама.

З гэтай нагоды дарэчы пацікавіцца: чаму так званае Нацыянальнае тэлебачанне ў праграме "Панарама" спартыўныя навіны з пэўнага часу скіравала з беларускай мовы на расійскую . З вуснаў спартыўных каментатараў Паўла Булацкага і Паўла Баранава наша родная мова гучала натуральна, меладыйна, злітна з іхнімі словамі. У іх чыстая арфаэпія. То чым вастлумачыць замену мовы тытульнай нацыі на іншую? З чыйго загаду? З чыёй волі? Хто гэтак вольна распараджаецца ў нас мовамі?

Прафесар Мікола Савіцкі, з якім я неяк прыгадна абмяркаваў закранутую тэму, сказаў: "Я гэтак любіў гэтых двух хлапцоў!... а зараз яны для мяне якіясь чужыя, і я ў якойсь іншай краіне. З расейскай моваю яны для мяне зусім іншыя людзі... Не разумею, каму муляе наша родная мова ў нашай роднай старонцы!..."

Гэтыя нашы развагі з Міколам Савіцкім і ўражанні пра гульню футбалістаў з Беларусі і Аўстрыі – усё звёны аднаго ланцуга і адказ на пытанне, чаму гэтак бясскалерна гуляюць футбалісты з Белай Русі

...Чытачы "Нашага слова", мабыць, заўважылі: я ні разу не назваў футбалістаў з Беларусі беларускімі футбалістамі. Як мне падаецца, азначэння "беларускія футбалісты" трэба заслужыць, каб іх так называлі. Для гэтага трэба шмат папрацаваць. І не толькі нагамі, але і сэрцам і душою.

Уладзімір Содаль.

МАГІЛЁЎСКІ ГАРАДСКІ ВЫКАНАЎЧЫ КАМІТЭТ
212030, г. Магілёў, вул. Першамайская, 28-а
т. 32-67-75, тэл./факс (0222) 22-02-83
mgec@pmrb.gov.by

МОГИЛЕВСКИЙ ГОРОДСКОЙ ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ
212030, г. Могилев, ул. Первомайская, 28-а
т. 32-67-75, тел./факс (0222) 22-02-83
mgec@pmrb.gov.by

22.06.2003 № 2476/21

Старшыні грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" Трусаву А.А.

Паважаны Алег Анатольевіч!

Магілёўскі гарадскі выканаўчы камітэт на Ваш зварот № 144 ад 26.05.2003 г. паведамляе, што ўпраўленнем адукацыі сумесна з педагагічнымі калектывамі школ і дашкольных устаноў горада праводзіцца работа па рэалізацыі рэгіянальный "Праграмы дадатковых мер па пашырэнні сферы выкарыстання беларускай мовы ў сістэме адукацыі".

У 2002- 2003 навучальным годзе, адпаведна з гэтай праграмай, у сярэдняй школе № 5 г. Магілёва працуюць тры беларускамоўныя класы (дзевяты, дзесяты і адзінаццаты), у якіх навучаюцца 42 вучні. На павышаным узроўні беларуская мова вывучаецца ў 25 класах 644 вучнямі, беларуская літаратура – у 13 класах 323 вучнямі (Магілёўская гарадская гімназія № 1, нацыянальная гімназія, СШ №№ 8, 9, 17, 21, 22, 23,26, 28, 31, 33, 34, 35, 37, 40, 43,). У СШ № 15 г. Магілёва працягвае работу "этнакласс" (другі клас, 27 вучняў). Праграмай нацыянальнага выхавання "Я і мая Радзіма" ахоплены 1572 вучні нацыянальнай гімназіі г. Магілёва.

Праводзіцца пэўная работа па пашырэнні сферы выкарыстання беларускай мовы ў дашкольных установах горада, што дасць магчымасць у перспектыве вырашыць праблему беларускамоўнага навучання дзяцей з падрыхтоўчага класа. Арганізавана сістэматычная работа па азнаямленні дзяцей з беларускай мовай, нацыянальнай культурай.

У якасці апорных дашкольных устаноў з арганізацыяй комплекснай работы па беларускай мове вызначаны я\с №№ 25, 86. У гэтых установах адкрыты групы з беларускай мовай навучання (па адной групе для дзяцей 5-6 год). Да сумеснага выхавання дзяцей дашкольнага ўзросту на народных традыцыях далучаецца і бацькоўская грамадскасць.

Што тычыцца адкрыцця беларускамоўных класаў у 2003-2004 навучальным годзе, інфармуем, што гэта будзе магчыма пры наяўнасці заяў ад бацькоў з улікам мінімальна магчымай напаўняльнасці класа.

Зараз разглядаецца пытанне аб адкрыцці беларускамоўнага класа (падрыхтоўчага) у СШ № 35 г. Магілёва.

З павагай,

Намеснік старшыні Магілёўскага гарвыканкама І. У. Васільчанка.

Сябрам ТБМ час ісці ў лес

Абапал дарогі Менск-Горадня натыкана мо сотня, мо болей розных "лясных знакаў", якія просяць берагчы лес ад агню, патушыць недапалак, шанаваць прыроду і г. д. Але на працягу 300 км па лясгасах Менскага, Валожынскага, Івейскага, Лідскага, Шчучынскага, Гарадзенскага раёнаў у вока ўпаў толькі адзін камень з надпісам на беларускай мове (у Лідскім раёне, недалёка ад левага берага Дзітвы). Астатнія, вядома ж - па-расейску. З такой сітуацыяй можна было б пагадзіцца, калі б дырэктары лясгасаў патлумачылі, што гэтыя знакі ставяцца спецыяльна для некультурных расейцаў, якія не ўмеюць сябе паводзіць у нашых лясах. Сваю тайгу спалілі ды едуць паліць нашыя лясы. Аднак справа якраз выглядае зусім інакш. У нашых лясгасах, як у сапраўдных мядзведжых кутах трывала атабарылася расейшчына. Аднак "лясныя" знакі і лясная бухгалтэрыя розныя рэчы. Прыдарожныя лясныя знакі і надпісы -- гэта такі ж твар дзяржавы, як і геаграфічныя назвы населеных пунктаў, і на іх павінны дзейнічаць тыя ж законы. ТБМ мусіць узяцца і за гэтую сферы побыту, бо больш няма каму, а далей так быць не можа.

Я. Грынкевіч.

На розных пазіцыях

Багданаўская пачатковая школа, што на Сенненшчыне сустрэла мяне звычайным гоманам дзетак. Быў перапынак ад заняткаў. Ля сцен школы корпалася ў зямлі нейкая жанчына, рыхтавала глебу для кветніка, побач ляжалі клубні вяргіняў. Чуліся яе рускамоўныя ўказанні дзецям, а яны адказвалі па-вясковаму – на трасянцы. На мой "Добры дзень"пачуў: "Здрастуйце".

- Я, Лавіцкі Мікола, - адрэкамендаваўся я, - у 1960 годзе закончыў тут сем класаў...

- Мае словы на жанчыну не зрабілі аніякага ўражання. Выйшла на ганак яшчэ адна жанчына, яны перакінуліся словамі аб нечым таксама па-руску. На мой "Добры дзень" ёй, адказала тым жа: "Здрастуйце".

- Дазвольце запытаць, - пытаюся, - школа зараз беларуская?

- Да.

- А вы хто будзеце?

- Учыцельніца

- А чаму, школа беларуская, а вы размаўляеце па-руску, дзеці ж размаўляюць не па-руску.

- А пакажыце хоць аднаго, который говоріл бы чісто па-белорускі

Давялóся тлумачыць, чаму стала штучнай мовай лацінская, што такое побытавая мова, гутарковая, дыялекты, што жывая мова ёсць крыніца для класічнай, нармаванай мовы.

- А чаму ж вы не жадаеце, каб яны гаварылі чыста па-беларуску. Гэта ж не іх віна, а іх настаўнікаў.

Гэтыя словы "учіцельніца" не пачула, яны прагучалі ёй наўздагон.

- Ну а вы як лічыце? Давайце пазнаёмімся! -- звярнуўся я да жанчыны, што рабіла кветнік.

- Я по происхождению русская, живу в деревне Немойта, директор этой школы *(Прозвішча не назвала – М.Л.)* Окончила педуниверситет не в Белоруси. Учебный процесс ведётся по-белорусски. Однако, у нас двуязычие, потому я говорю по-русски...

- Але ж вы дзяржаўны службовец, і згодна з аднаведным палажэннем павінны валодаць дасканала дзвюмя мовамі. Вы ж працуеце ў беларускай школе, дзе павінна быць усё па-беларуску, а не на дзюхмоўі, тым больш, у пачатковай школе.

- Мы с вами на разных позициях...

На гэтым і скончылася наша размова. Мяне абступілі дзеткі. Іх зацікавіў мой ровар, кожная яго дэталь. Яшчэ больш уразіла, што прыехаў на ім аж з самога Менску. Гутарка адбылася цёплая і шчырая, бо вялася на роднай мове. І вучыцца яны хочуць так, як зараз, па-беларуску.

- А пасля гэтай школы куды пойдзеце вучыцца?

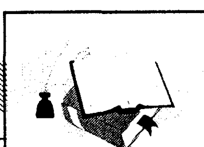
- У дзяржаўную Нямойта, вось там нагаворышся па-руску, адказаў хлопчык з ямачкамі на шчоках. – Там школа руская.

- А запытайцеся ў бацькоў, кажу ім, - ды і самі падумайце, чаму у беларускай вёсцы ды руская школа.

Старшыня суполкі Таварыства беларускай мовы г. Сянно Алесь Лазюк дапоўніў, што такі стан, як у Багданаўскай, не адзіны ў раёне.

Не выходзіць з галавы гэтая гутарка, сустрэча з дырэктарам, фактычнам русіфікатарам. У тыя гады, калі я вучыўся, такога не было. Падумалася: "Мо таму і не адказаў спадар Міністр адукацыі П. І. Брыгадзін праз "жывую лінію", што ладзіла газета Звязда" на маё пытанне: як ён разумее паняцце "нацыянальны", каб не апынуцца ў вобразе гэтай спадарыні – дырэктара пачатковай школы, якая фактычна стаіць не на шляху вяртання роднай мовы і барацьбы за яе чысціню, а як раз на іншай пазіцыі.

Мікола Лавіцкі.

Праявы "Нябёснага знака"

У літаратурным жыцці Гарадзеншчыны адбылася значная падзея – выйшаў у свет другі нумар альманаха "Нябёсны знак", заснаваны вядомай паэтэсай, сябрам Саюза беларускіх пісьменнікаў, сябрам Саюза журналістаў Марыяй Шаўчонак.

Новае выданне значна адрозніваецца ад папярэдняга не толькі больш якасным знешнім выглядам, але і зместам. У яго ўвайшлі творы амаль трыццаці аўтараў. Многія імёны добра вядомыя гарадзенскаму чытачу па першаму зборніку "Нябёснага знака" і перыядычнаму друку. Гэта Раіса Байкова, Браніслаў Ермашкевіч, Святлана Маглыш, Мікалай Спорнік, Часлава Мулярчык, Таццяна Сучкова, Васіль Хандожка. Але тым і цікавіць "Нябёсны знак", што кожны раз адкрывае – высвечвае новыя паэтычныя праявы.

На гэты раз дэбютавалі на старонках выдання Алена Федарэнка – навучэнка Гарадзенскага музычнага вучылішча, Вікторыя Шостка – аўтар і выканаўца ўласных песень, Ганна Сербул, якая стварыла ў сваіх маленькіх постмадэрнісцкіх апавяданнях вельмі аб'ёмныя бачныя вобразы, даступныя толькі добра разгайданаму ўяўленню.

Не абышоў сваім сакраментальным зззяннем "Нябёсны знак" сямейныя паэтычныя дынастыі. З захапленнем чытаюцца вершы Фаіны Ігнатаўны Самойла, былой настаўніцы, жыхаркі вёскі Бандары Гарадзенскага раёна і яе дзяцей – Галіны і Валянціна. Ларыса Вяруціна (Пруткагляд) таксама завітала ў альманах не адна. Аўтарка цікавых апавяданняў і кнігі прозы пазнаёміла аматараў паэзіі і прозы са сваімі дочкамі – Аленай Вяруцінай, перакладчыцай мастацкай прозы, і Вікторыяй Мажаевай, паэткай, аўтарам двух паэтычных зборнікаў. Маці і сын – Святлана Якаўлеўна і Максім Пархамчукі – таксама ўпершыню ў нумары. Іх вершы – гэта тэксты аўтарскіх песень, якія яны цудоўна выконваюць пад уласны гітарны акампанемент, і якіх у Максіма і яго маці шмат.

"Ідзе новы час, які патрабуе новага асэнсавання падзей, нашай гатоўнасці вымесці з нашага жыцця і душаў усё тое, што скрывіла чалавечую цывілізацыю, павярнула яе ў іншы, бясплённы бок: эгаізм і бессардэчнасць, жорсткасць і самалюбства, спадзяванне на тэхніку. Паэзія вяртае нас да вытокаў Часу, яна ўладна нагадвае пра магію жыцця і безабароннасць чалавечага сэрца".

Гэтыя словы Вольгі Іпатавай, выказаныя ў прадмове да "Нябёснага знака", і пажаданне гарадзенскім творцам разумення сваёй высокай місіі абудзіла ў прысутных спадзяванне на тое, што "Нябёсны знак" – зорка натхнення апантаных творчасцю людзей – будзе выпраменьваць сваё святло доўга, лёгка і шчасна.

Людміла Кебіч –сябра Саюза бел. пісьменнікаў.

Беларускія пісьменнікі на Гарадзеншчыне

На Гарадзеншчыне заўсёды рады сустрэць беларускіх пісьменнікаў. Нядаўна ў Карэліцкім і Навагрудскім раёнах, а таксама ў старажытнай Горадні пісьменнікі Вольга Іпатава, Сяргей Законнікаў, Эдуард Акулін, Лідзія Савік, Ірына Качаткова правялі цыкл вечарын пад агульнай назвай "Свабоднае грамадства – свабодная літаратура."

Яны выступалі ў школах і бібліятэках, а таксама на філфаку Гарадзенскага універсітэта і ў Новым Замку, дзе да іх далучыліся гарадзенскія пісьменнікі Юрка Голуб, Аляксей Пяткевіч, Людміла Кебіч. Там жа прысутнічалі на паседжанні творчага аб'яднання, якое ўзначальвае паэтка Марыя Шаўчонак. На гэтым паседжанні была праведзеная прэзентацыя альманаха "Нябёсны знак", які стаў першай "самастойнай" ластаўкай, выпушчанай не пры дапамозе дзяржавы, а на сродкі удзельнікаў гэтага альманаха.

Вольга Іпатава, Лідзія Савік і Ірына Качаткова ўзялі ўдзел у цырымоніі ўручэння прэміі Барыса Кіта прафесару доктару медыцыны, вядомаму грамадскаму дзеячу Андрэю Майсяёнку Грамадзянін ЗША, наш славуты зямляк Барыс Кіт заснаваў яе для тых, хто вызначыцца напісаннем твораў высокай грамадзянскай якасці і даследаваннямі ў галіне роднай мовы.

Наш кар.

Свята ў Горадні

24 траўня ў Горадні святкавалі дваццаціпяцігоддзе Ленінскага раёна. З упэўненасцю можна сказаць, што свята не прайшло незаўважальна, шэра.

Пачалося ўсё з самай раніцы, калі ўздоўж усёй цэнтральнай вуліцы пачалі выстаўляць свае работы народныя майстры, а таксама ліцэі, каледжы і іншыя навучальныя ўстановы Ленінскага раёна.

Свае майстрэрства прадэманстравалі не толькі гарадзенцы, а і госці з Менска і Берасця.

Часам на тварах мінакоў адчувалася здзіўленне ад нечаканага свята, але здзіўленне было прыемным. Таму многія бавілі шмат часу, цікавячыся народным майстэрствам і проста адпачываючы сярод гэткай прыгажосці.

Тут можна было пабачыць разьбу па дрэве, вышыванку, ткацтва, саломапляценне, лялькі, зробленыя рукамі дзетак з розных гурткоў. Увесь дзень гучалі песні ў выкананні юнакоў і дзяўчат.

Хваляваў душу нацыянальны каларыт, што захоўваўся ажно да самага вечару. Немагчыма было прайсці праз усё гэта цуда і застацца абыякавым. Усё захапляла, уражвала чысцінёй працы. Кожны мог адшукаць сваё, блізкае сэрцу.

Завяршылася ўсё дыскатэкай, якая, здавалася, ахапіла ўвесь горад. Гукі сучаснай музыкі калыхалі паветра навокал, задавальняючы моладзь, што ззяла ад шчасця.

Усё было зроблена шчыра ды светла: з адпаведнай Горадні гасціннасцю і дабрынёй.

Свята атрымалася! Дзякуй.

Сяргей Мацко.

Прэзентацыя ў Лідзе

У Лідскім педкаледжы адбылася прэзентацыя новай кнігі навагрудскай пісьменніцы, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў Таісы Супрановіч "Матчын зарок", арганізаваная ТБМ каледжа. Навучэнцы з цікавасцю пазнаёміліся з жыццёвым і творчым шляхам пісьменніцы, задалі шматлікія пытанні.

На здымку: Таіса Супрановіч задумалася над адказам.

Наш кар.

Падзея!

Зусім нядаўна ў Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры адбылася даволі значная падзея ў грамадскім і культурным

жыцці. Свет ўбачыла новая "Краязнаўчая газета", прэзентацыя якой і прайшла ў сценах універсітэта.

Трэба адзначыць, што гэтае мерапрыемства праводзіла "Гісторычна-краязнаўчае таварыства БДУ культуры", якое, дарэчы, зусім нядаўна арганізавалася. Аднак ужо сёння таварыства вядзе актыўную працу па ахове помнікаў гісторыі і культуры (збор подпісаў на кансервацыю Крэўскага замка і г.д.).

Выпускам "Краязнаўчай газеты" займаецца "Беларускі фонд культуры".

На прэзентацыі прысутнічаў старшыня гэтага фонду, вядомы грамадскі і культурны дзеяч У. А. Гілеп, які распавёў пра планы развіцця і галоўныя кірункі газеты.

У прэзентацыі прынялі ўдзел вядомыя беларускія дзеячы культуры: Генрых Далідовіч (пісьменнік), Генадзь Хурсік (літаратар), Уладзімір Ісаенка (археолаг), Віталь Скалабан (краязнавец). Паважанымі гасцямі было адзначана развіццё краязнаўчай справы на Беларусі, якое характарызуецца з'яўленнем краязнаўчых аб'яднанняў, працай па вывучэнні рэгіянальнай гісторыі.

Менавіта таму, выпуск газеты з'яўляецца важнай падзеяй у краязнаўчым жыцці краіны. Газета павінна аб'яднаць дзейнасць краязнаўцаў і краязнаўчага руху ў цэлым. Шырока плануецца паказаць помнікі беларускай гісторыі, культуры і архітэктуры. А такіх помнікаў у нас шмат. Цэнтральнае месца займае вывучэнне гарадоў, вёсак, самых маленькіх куточкаў нашай краіны.

Краязнаўчая газета адрасавана не толькі гісторыкам і краязнаўцам (іх запрашаюць да супрацоўніцтва), але, і ў першую чаргу, для шырокага чытача. Гэта студэнты, школьнікі, людзі розных прафесій, якім не абыякава нашая духоўная культура і спадчына.

Добрага шляху табе газета...

Павел Каралёў, студэнт БДУ культуры.

ЦЭНТР ГІСТАРЫЧНАЙ НАВУКІ

У Менску з'явіўся новы цэнтр гістарычнай навукі – гістарычная майстэрня! Новая прагрэсіўная ўстанова з'явілася дзякуючы падтрымцы Федэральнага ўрада Германіі пры ўдзеле Менскага міжнароднага адукацыйнага цэнтра і Саюза беларускіх яўрэйскіх таварыскіх аб'яднанняў і грамадаў на чале з вядомым на Беларусі скульптарам і грамдскім дзеячам сп. Леанідам Левіным.

Гістарычная майстэрня, якую ахрысцілі сэрцам сучаснай прагрэсіўнай гістарычнай думкі размясцілася ў былым будынку менскага гета па вуліцы Сухая, 25 (індэкс 220048). На адкрыцці новай установы прысутнічалі прадстаўнікі амбасад Германіі, Францыі і Ізраіля, якія ўсклалі кветкі на месцы знішчэння вялікай колькасці габрэяў, у скверы, дзе раней месціліся габрэйскія могілкі жорстка зруйнаваныя ў эпоху савецкага таталітарызму... Менавіта тут адбыўся жалобны мітынг з удзелам вязняў гета, беларускіх гісторыкаў, прадстаўнікоў СМІ...

... Асноўнымі мэтамі гістарычнай майстэрні – вывучаць мінулае і аналізаваць будучае, развіццё свету і Беларусі. Установа прадугледжвае кангрэсы, семінары, канферэнцыі, выставы, экскурсіі, прэзентацыі кніг, інтарнэт-кафэ, выданне штоквартальніка "Гістарычная майстэрня ў Менску", круглыя сталы і іншыя формы.

З новай установай ужо распачалі навуковае і супрацоўніцтва Мадэратары-2003, беларускія і замежныя гісторыкі Ніна Стужынская, Ірына Варанкова, Петэр Юнге-Вектруп, Эмануіл Іофе, Алесь Каваленя, Юрась Грыбоўскі, Галіна Кнацько, Кузьма Козак, Генадзь Космач, Ігар Кузняцоў, Бернхард К'яры, Уладзімір Лемяшонак, Аляксей Літвін, Сяргей Новікаў, Вячаслаў Селяменяў, Пётр Тупік, Яўген Цумараў, Анатоль Шаркоў, Ірына Яленская, Наталля Яцкевіч, пісьменнік Паўль Коль...

Дызайн будынка выдатна аднавіла Галіна Левіна. Кіраўніком майстэрні прызначаны дацэнт гістфака БДУ Кузьма Козак, які шмат год вывучае нямецкі акупацыйны рэжым у Беларусі 1941 – 1944 гг. і стажыраваўся ў Германіі апошнім часам. Менавіта яго выступ з цікавасцю выслухалі ўсе прысутныя на ўрачыстасцях. Усе адчувалі, што з'яўляюцца сведкамі неардынарнай гістарычнай падзеі, а некаторыя састарэлыя дзеці менскага гета праслязіліся...

Арганізатарамі новай установы было заяўлена, што ўжо сёння бібліятэка майстэрні ўтрымлівае каля 1 тыс. асобнікаў айчынных і замежных аўтараў, дакументальныя выданні па праблемах акупацыйнага рэжыму Другой сусветнай вайны!

Адзначана, што канцэпцыя гістарычнай майстэрні ўжо даўно распрацавана, але ўстанова ўжо шукае даўно новыя ідэі, рэчы часоў мінулай вайны, успаміны вязняў. Гэта альбомы іх родных, фотаздымкі, і майстэрня будзе ўдзячна ўсім, хто далучыцца да ідэі адраджэння сапраўднай і аб'ектыўнай інфармацыі часоў менскага гета і лагера смерці Трасцянец, у якім загінула па розных звестках ад 100 да 500 тысяч чалавек... Гісторыкі – прафесіяналы заўважылі, што архіў майстэрні, які захоўвае арыгінальныя і капійныя дакументы, архіўныя матэрыялы і асабістыя сведчанні таксама будзе ўдзячны за прадстаўленне рэчавых і дакументальных сведчанняў часоў вайны і адчынены да навуковага супрацоўніцтва і творчых кантактаў...

Аляксей Шалахоўскі.

Бестсэлеры фанаграфіі

У адным альбоме – цэлая ЭПОХА

Адам Глёбус "Песні", Мн., 2003 "Каўчэг"

Многія меламаны, сустрэўшы гэты прадукт у музычных крамах Беларусі, проста дзівяцца: чый гэта сольнік такі, у якім гурце ён спяваў? Як хутка ўсё ж змяняюцца часы, куміры, прыярытэты.

Адам Глёбус –адзін з найболып прыкметных пастаў перабудовачнай эры. І нават зірнуўшы на тытульную вокладку дыска, дасведчаны слухач убачыць там, дзе прафаны бачаць назвы песень, назвы культавых гуртоў перабудовачнай эры: "Бонда", "Новае неба..." Каму мала, дадайце і куміраў моды таго часу: "Сябры", "Песняры". Ёсць нават і рокавангардысты сённяшняга дня – "Harackija" А што ж іх аб'ядноўвае?

Усе яны спявалі песні на вершы Адама Глёбуса.

Зрэшты, песні "Котка", "Новае неба" мелі шырокае распаўсюджанне на вельмі папулярным у 90-х гадах альбоме гурта "Новае неба" пад назвай "Цэпеліны", а вось "Малітва", "Воўк" , "Чарга" – гэта гімны падпольнага руху тых жа 90-х. Пра іхнюю папулярнасць у шырокіх масах мы будзем гаварыць толькі пасля поспеху самога альбома Адама Глёбуса "Песні".

Легендарныя "Песняры", слава якіх пачала свой разбег у далёкіх 60-х, запісалі разам з сваім слаўтым вакалістам Лявонам Барткевічам песню "Ядлаўцовы лес" (музыка Яўгена Магаліфа – словы Адама Глёбуса). У 1989 песня выйшла на сумесным альбоме Данчыка і Барткевіча "Мы адной табе належым" у Злучаных Штатах Амерыкі.

Гурт "Бонда" – гэта ўвогуле легенда беларускага року. У 1988 годзе з уласнай песняй "На станцыі Койданава" на вершы Адама Глёбуса яны ўпершыню прабілі глуханямы мастацкі савет маскоўскай фірмы "Мелодия" і выйшлі ў масавы тыраж на 2LP "Гіт парад "Беларускай маладзёжнай". З часу вінілавых LP песня ўпершыню ў гэтым выданні трапіла на сучасныя лічбавыя носьбіты.

Знакамітыя "Сябры" выконваюць песню "Вішня", але асабіста ў мяне менавіта гэты тэкст А. Глёбуса нагадвае ўспаміны пра пасяджэнні таварыства маладых літаратараў "Тутэйшыя", дзе мы жорстка абмяркоўвалі творы адзін аднаго. Адам раскрываў мае псіхадэлічнае апавяданне "Спроба", якое потым выйшла ў шэрагу літаратурных альманахаў Беларусі, Нямеччыны, Польшчы, ЗША, а я нападаў на ягоныя дасканалыя па форме, але пустыя па змесце вершы:

Дарма ўсе гавараць,
што шчасце ў каханні.
А шчасьце нізвння,
адно толькі гора.
Гары яно гарам,
такое каханне,
Калі мілаванне
аддадзена марам.

Тады, у 80-90-х я адчуваў у гэтых вершах пародыю на мае ўласныя спробы паэтычнага асэнсавання лёсу рок-музыкаў у той час:

Робяць з тары нам гітары,
Гараць гарам нашы мары,
Бо гітары нібы кара.

Гэта было пра барысаўскія гітары "Фарманта". Але сёння, калі ўсе граюць на "джыбсанах" і "Фэндэках", нават пародыя Адама Глёбуса ў версіі "Сяброў" будзіць толькі настальгію.

Зрэшты, Адам Глёбус зусім не застаўся ў мінулым часе. Самы сучасны праект гітарыста культавага гурта "N.R.M." Піта Паўлава "Harackija", які засвяціўся нават на самым модным зборніку апошняга часу "Hardcoreманія: чаду!", звярнуў увагу на паэзію Адама Глёбуса і зрабіў песню "Сіні апельсін" (поўную авангардных асацыятыўных вобразаў) тытульным творам свайго арыгінальнага міні-альбома.

Бадай, Адам Глёбус заўсёды быў і застаецца ў авангардзе стылістычных пошукаў беларускай літаратуры, хоць асабіста мяне больш кранялі псіхадэлічныя ўсплескі творчага наіву. Які падштурхнуў да музычнай творчасці і Касю Камоцкую ("Малітва" "Воўк" "Ты прыходзіш").

Вітаўт Мартыненка.

ДЗЕ БУДАВАЦЬ ХРАМ?

(Не зусім рэцэнзія)

У свой час Міхась Стральцоў, з поўным усведамленнем таго, што робіць, дазволіў сабе мужнасць быць тым, кім ён заўсёды сябе адчуваў, - самім сабой. Напрыканцы сямідзесятых гэта быў сапраўдны ўчынак.

Мне на ўсё жыццё запомніўся адзін ягоны верш з тых далёкіх часоў – так ён уразіў мяне, - я не завучваў яго на памяць, ён сам імгненна лёг на душу і застаўся ў ёй назаўсёды. Хочацца прывесці той верш цалкам. Вось ён:

Прысніўся верш –
не верш, а два радкі.
Абломак лодкі ўсплыў
са дна ракі,
І кружыць він
счарнелую траву.
З абломкам лодкі
к берагу плыву.
Прачнуўся.
Дзень гаркотаю прапах,
І два радкі
гаркотай на губах.

Гэтыя шэсць зусім простых радкоў ашаламілі мяне як раптоўная навальніца - кароткая, ледзь не імгненная, пасля якой заўсёды дыхаецца лёгка, на ўсе грудзі.

А ў галаве мільганула: як гэта можа было сказаць так проста, так шчыра, так паэтычна і так пранікліва пра сябе самога не толькі як пра паэта, але і як пра чалавека, які жыве побач з намі, дыхае адным паветрам і мусіць перадольваць такія ж цяжкасці і перашкоды на жыццёвым шляху.

І якім адкрыццём, якім збавеннем для чалавека, заціснутага ў Пракрустаў ложак афіцыйнага светапогляду, з'яўляліся гэтыя радкі. Аказалася, што можна і думаць, і адчуваць так, як прапаноўваў нам Міхась Стральцоў: разняволена.

І толькі пасля таго, як гэты своеасаблівы дазвол – думаць і адчуваць разняволена – усталёўваўся ў нашай душы, рабіўся "сваім", толькі тады прыходзіла разуменне таго, колькі мужнасці патрабавалася ад паэта, каб асмеліцца на такі крок – быць сабой! Таму і верш, незалежна ад маіх памкненняў, застаўся ў памяці аж дагэтуль!

Гісторыя, як вядома, мае схільнасць паўтарацца. Добра, што не заўсёды як фарс. Надараюцца і выключэнні, і тады пачынаеш верыць у справядлівасць.

Гэткім прыемным выключэннем сталася невялічкая (як па аб'ёму – усяго 80 старонак, так і па накладзе – 229 асобнікаў) кніжачка вершаў Віктара Шніпа "Інквізіцыя", у якой аўтар дазволіў сабе амаль тое самае, што і некалі Міхась Стральцоў: быць сабой. Адно з той розніцай, што мужнасць казаць праўду (як яе разумее паэт) у наш няпросты ды і не надта вявёлы час значна цяжэй і нашмат складаней, чымся адкрыць усе засланкі сваёй душы, каб пачувацца чалавекам.

Словы гэтыя ані не прыніжаюць таго, што зрабіў Міхась Стральцоў. Проста цяпер іншы час, праз гэта і мужнасць набывае іншую якасць, ці мо, калі мякчэй, іншае адценне: цяпер – дзеля таго, каб быць мужным, - трэба мець мужнасць быць гатовым да любых нечаканасцяў, якія могуць падпільноўваць цябе на кожным кроку.

Не будзем захапляцца бясплоднымі разважаннямі наконт таго, што напісаў бы Міхась Стральцоў, калі б Бог дазволіў яму дажыць да нашага часу: гэткія наіўныя мроі і спадзяванні (а, па сутнасці, дык звычайнае шкадаванне незагартаванай і недасведчанай душы) – не самыя лепшыя лекі для нас усіх.

І дзякуй Богу, што эстафету Міхася Стральцова паспяхова падхапіў віктар Шніп.

Калі ў Міхася Стральцова шчырасць паэтычнага голасу тлумачылася найперш імкненнем паэта да паліфаніі – жаданнем высветліць, ці на ўсё, ці на кожны дотык адгукаюцца струны чалавечай душы, - інакш кажучы, гэтыя жаданне Міхася Стральцова – ні што іншае, як спроба выявіць або ўдакладніць пачуццёвы дыяпазон – як свой асабісты, так і чытача, - то ў Віктара Шніпа шчырасць мае іншае – мінорнае – адценне, хаця было б правільней сказаць, не мінорнае, а пагрозлівае (!) адценне і, па сутнасці сваёй, небяспечнае для нашага існавання, бо мяжуе з такім, не надта аптымістычным пачуццем як небыццё.

Гэткае азначэнне нельга ўспрыймаць як хваравітасць, што звычайна ўласціва людзям са слабым здароўем (у тым ліку і асобам, псіхічна непаўнацэнным), бо зварот Віктара Шніпа (ледзь не ў кожным вершы) да тэмы "быцця-небыцця" не ёсць паказальнікам ягоных фізічных недахопаў, а проста вынікам, да чаго можа дайсці чалавек, калі яму не даваць волі выказацца.

Што прымушае аўтара брацца за пяро? Не толькі жаданне падзяліцца з іншымі сваімі пачуццямі, якія перапаўняюць яго, не толькі магчымасць або немагчымасць выказаць свае думкі і пачуцці, ды, бадай, такі, хутчэй немагчымасць, бо калі ёсць магчымасць, тады, як правіла, няма думак, і тады нараджаюцца мыльныя оперы ці няздалыя падробкі пад сапраўдны дэтэктыў, не кажучы пра іншую – сур'ёзную – літаратуру.

А калі гэткай магчымасці няма, тады жаданне выказацца узмацняецца шматкроць і перамагае нават такі моцны інстынкт, як інстынкт захавання, і тады лёс чалавека робіцца непрадказальным.

Ці мае паэт – калі ён паэт – магчымасць выказацца, улічваючы ўсе аспекты нашага цяперашняга жыцця? Адказ, на мой погляд, відавочны і тлумачэнню не патрабуе.

Да чаго гэта прыводзіць? Да нявер'я або да адчаю. Аднак песімізм не надта ўласцівы нашаму прагматычна-супярэчліваму часу. І душа чалавека – не толькі паэта, а і звычайнага чалавека – знаходзіць выйсце – у мужнасці або ў стварэнні новай веры. Мужнасці не баяцца сказаць праўду, хаця сама па сабе канстатацыя гэткай праўды яшчэ не азначае для паэта вырашэнне праблемы. Канстатацыя – сястра нявер'я. А без Веры – Паэта няма! І ён вымушаны шукаць яе або стварыць сваю.

Што можна сказаць пра час, які прымушае Паэта існаваць ісці такім пакручастым і не заўсёды рацыянальным шляхам? Па сутнасці, ён падштурхоўвае яго да Рэлігіі, што чалавеку, далёкаму ад яе, здаецца цалкам неразумным.

Узгадваныя атэізмам, мы прымаем Рэлігію толькі як гульню, як прыемны дадатак да нашага існавання, і не закранаем пры гэтым сутнасці Веры.

Верніка ж – на прымітыўным, будзённым узроўні – задавальняе тое, што ўжо ёсць: яго не цікавіць, існуе Бог альбо не, абы яму, смяротнаму, было добра, абы яго не чапалі.

Паэта не задавальняе ні першае, ні другое: калі Ён верыць, то на ўсе сто! А калі не – то не! Прамежкавага стану для сапраўднага паэта не існуе.

Паэт назваў свой чарговы зборнік – "Інквізіцыя". Не палохайцеся! Гэта не тая жудасная інквізіцыя сярэднявечча, ад якой стыне кроў у жылах, калі мы, сучасныя людзі, знаёмімся пры выпадку з бесчалавечнымі катаваннямі і прыладамі для гэткіх катаванняў.

"Інквізіцыя" Віктара Шніпа – гэта іншая інквізіцыя, нашмат страшнейшая за тую, дакрануцца да якой жыўцом (у сэнсе адчуць на сабе) мы практычна не можам. І не толькі таму, што тая інквізіцыя ўжо гісторыя. Сутнасць новай "інквізіцыі" – катаванне, не - не цела нашага, а нашага духу, калі табе – прыгадайце, у які час мы жывём! – нібыта ўсё і дазволена – радавацца, смяяцца, любіць, пачуваць сябе геніем або ідыётам, а зрэдзьчас дык і чалавекам, - а на справе – якраз гэта табе і забаронена.

Але ж кожны, каму выпала шчасце жыць, мае патрэбу ў тым, пра што было сказана вышэй, і гэта не драбязкое жаданне хвіліны: без гэтага – як без паветра – чалавека няма. І чыста фізіялагічная патрэба ў паветры – як у сродку існавання – перарастае ў патрэбу духоўную. І, калі яе не задаволіць, – у трагедыю.

У што чалавеку кінуцца, калі няма галоўнага ў жыцці – радасці? У бадзянне? У гарэлку? У бязвер'е ці, наадварот, у адчайную і сляпую веру ў Бога?

Віктар Шніп выбірае не сляпую ці абумоўленую адно паслухмянасцю веру ў Бога: ён будуе свой Храм, не зусім падобны на агульнавядомы, будуе гэткі Храм, дзе перш-наперш будзе задаволена самая галоўная патрэба – быць чалавекам.

Але як Віктар Шніп ідзе да гэтага Храма? І чаму ў гэтым Храме нельга памаліцца цяпер, зараз, неадкладна? Нельга таму, што яго пакуль проста няма. Храм яшчэ трэба будаваць, выкладваць па цаглінячцы – старанна і навек!

Адно горка, што дарога да гэтага Храма ідзе праз пакуты.

Я знарок не цытую ніводнага верша, ніводнага радка з іх – дзеля абгрунтавання свайго бачання і свайго разумення новага паэтычнага зборніка Віктара Шніпа, не цытую таму, што лепш за аўтара ўсё роўна не скажу, таму чытайце кніжку самі, самі захапляйцеся або адмаўляйце – гэта ж вашае права, - але не пазнаёміцца з ёю – азначае найперш пазбавіць сябе глытка волі і глытка мужнасці.

Чытайце!

Анатоль Кірвель,
г. Санкт-Пецярбург.

Рэдактар Станіслаў Суднік

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб рэгістрацыі:
№ 83 ад 28 чэрвеня 1996 г.
Адрас рэдакцыі:
220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231300, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: ns@lida1.lingvo.grodno.by
http://tbm.org.by/ns/

Рэдакцыйная калегія:
Алена Анісім, Вадзім Болбас, Міхась Булавацкі, Людміла Дзіцэвіч, Ірына Марачкіна, Леакадзія Мілаш, Язэп Палубятка, Алесь Петрашкевіч, Людміла Піскун, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г.Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 23. 06. 2003 г.
Наклад 2200 асобнікаў. Замова № 1479.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 1030 руб., 3 мес.- 3090руб.
Кошт у розніцу: 175 руб. (у Менску - 185 руб.)